

Artykuł pochodzi z archiwalnych zasobów firmy EKO-KONSULT sp. z o.o. 80-557
Gdańsk, ul. Narwicka 6.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Korzystanie za zgodą firmy EKO-KONSULT biuro@ekokonsult.pl

Kwartalnik „Problemy Ocen Środowiskowych” wydawany cyklicznie w latach 1998 – 2012, przez EKO-KONSULT był jedynym wydawnictwem w Polsce, poświęconym wyłącznie ocenom środowiskowym planowanych inwestycji oraz strategicznym ocenom oddziaływania na środowisko. Dla praktyków OOS, ale również dla osób początkujących może nadal stanowić wartościowe źródło wiedzy np. w zakresie prezentowanych case study i przeglądu stosowanych metodyk - w tym kontekście znaczna część artykułów zachowuje sporo aktualności.

Aleksandra Żelechowska, Grażyna Miller

Problemy związane z osiągnięciem zgodności prawnej w systemach zarządzania środowiskowego - uwagi teoretyczne i praktyczne

Wymóg zgodności prawnej nie jest zapisany wprost w normie ISO 14001. Od firmy, która chce uzyskać certyfikat zgodności z tą normą wymaga się jednak działania co najmniej na poziomie dozwolonym prawem danego kraju - tę deklarację musi złożyć najwyższe kierownictwo w polityce środowiskowej będącej dokumentem odniesienia dla wszystkich działań w systemie. Firma działająca zgodnie z certyfikowanym SZŚ, której przedstawiciele służb kontrolnych (np. WIOŚ) udowodnią przekraczanie dozwolonych prawem limitów obciążenia środowiska kompromituje zarówno siebie jak i Jednostkę Certyfikującą, a z nią Jednostkę Akredytującą.

Zrozumienie wymogów normy jak również wymogów organizacji certyfikujących, a tym samym akredytujących, wymaga możliwie pełnego wyjaśnienia następujących problemów:

- Wymogów organizacji akredytujących jednostki certyfikujące, które stanowią dodatkowe kryteria stosowane przez auditorów systemów zarządzania środowiskowego (SZŚ).
- Różnic pomiędzy działaniami inspektorów WIOŚ a auditorów jednostek certyfikujących.
- Mechanizmów ułatwiających osiągnięcie zgodności z wymogami prawa środowiskowego.

- Mechanizmu samokontroli.
- Wymogów normy ISO 14001.

Poniżej zamieszczono interpretację wymogów normy akceptowaną przez **Międzynarodowe Forum Akredytacyjne (International Accreditation Forum)** i stosowaną przez **Bureau Veritas Quality International**.

- Norma wymaga, aby system zarządzania środowiskowego co najmniej prowadził do stałej zgodności z wymaganiami prawnymi i innymi zobowiązaniami przedsiębiorstwa.
- Nie oznacza to, że w organizacji, która ten system posiada nigdy nie zdarzy się naruszenie prawa.
- W takiej sytuacji omawiany SZŚ musi zapewnić wykrycie niezgodności, a następnie doprowadzić do właściwych działań naprawczych i zapobiegawczych.

Jeżeli niezgodność z prawem ma miejsce, a mechanizm SZŚ nie doprowadzi do jej wykrycia i naprawy, jest to wskaźnik złego funkcjonowania SZŚ, a taki SZŚ nie może być certyfikowany. Nie do przyjęcia jest również takie interpretowanie zgodności z prawem „płacę kary za obciążanie środowiska nadmiernymi emisjami, a więc jestem w zgodzie z prawem”.

Specyfika badania przez jednostki certyfikacyjne zgodności z prawem

Administracja publiczna, służby inspekcji ochrony środowiska mają za zadanie m.in. kontrolę stanu zgodności z przepisami ochrony środowiska. Kontrola ta, gdy ma miejsce, ma charakter szczegółowy w celu stwierdzenia zgodności lub braku zgodności i podjęcia działań będących konsekwencją stwierdzenia tego stanu.

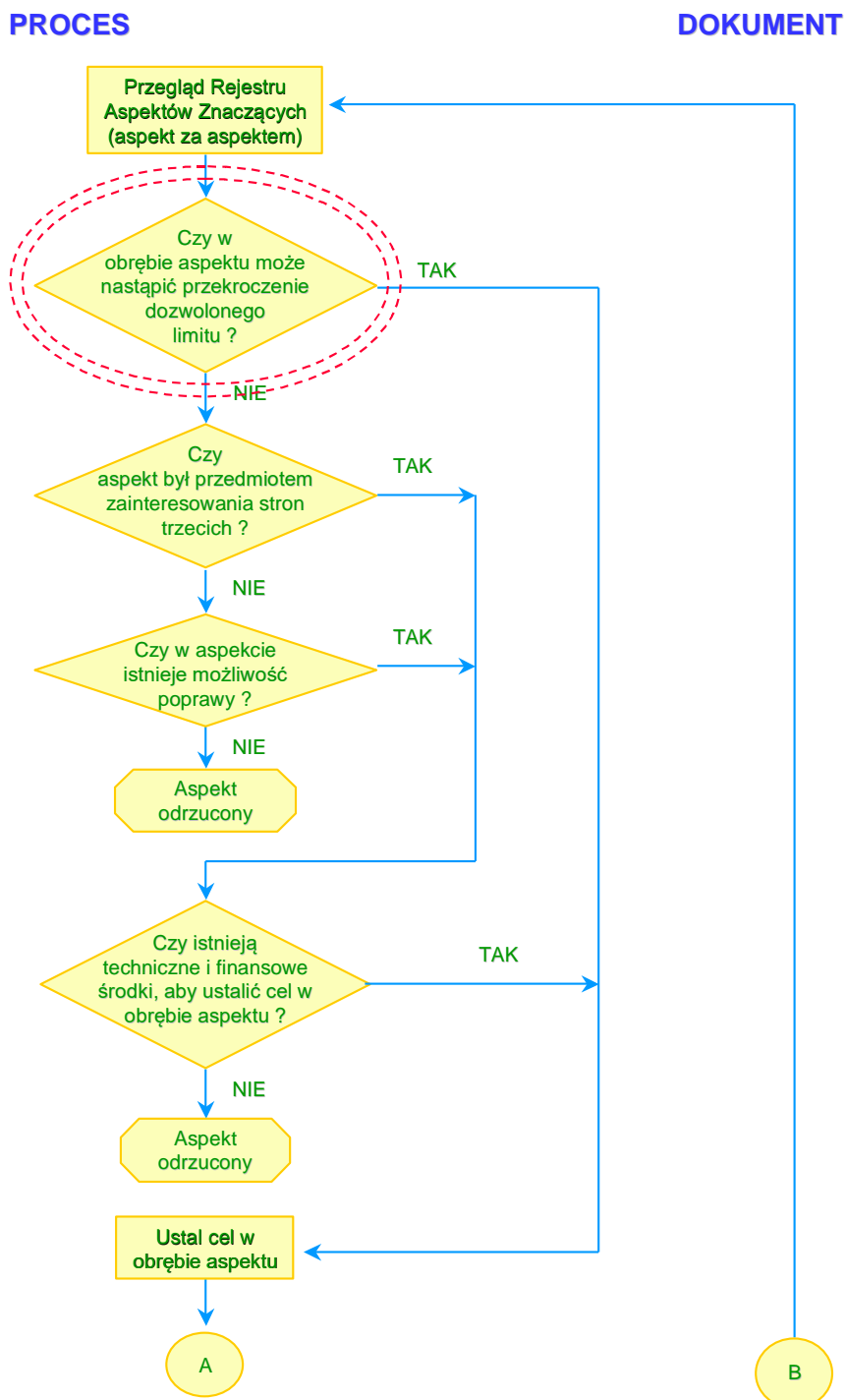
Badanie zgodności z przepisami prawa ochrony środowiska przez jednostki certyfikacyjne przebiega w nieco inny sposób - jest specyficzne z uwagi na cel, jakim jest sprawdzenie zgodności z wymaganiami normy ISO 14001. Jednostka certyfikująca bada metodą próbkowania, czy SZŚ może prowadzić do zgodności z prawem np. w obszarze zorganizowanych emisji do powietrza zanieczyszczeń pochodzących z procesów technologicznych czy też energetycznych. Celem tego próbkowania jest sprawdzenie efektywności SZŚ, a nie powiadamianie odpowiednich władz o zaobserwowanych przekroczeniach. Jednostka certyfikująca musi mieć dostateczną ilość dowodów na poprawne działanie SZŚ, aby mieć uzasadnioną pewność, że SZŚ w przedsiębiorstwie zapewnia zgodność z prawem. Uzasadniona pewność nie implikuje gwarancji zgodności z prawem.

Organizacja, której nie uda się utrzymać zgodności z prawem w sposób trwały, winna o tym powiadomić jednostkę certyfikującą.

Mechanizm umieszczania trwałych niezgodności prawnych w Programie Środowiskowym

Norma ISO 14001 pozwala starać się o certyfikat nawet tym organizacjom, które mają kłopoty z osiągnięciem stanu pełnej zgodności z prawem środowiskowym. Jest to ukłon w stronę krajów rozwijających się, ale i tych przedsiębiorstw w krajach rozwiniętych, które mają trudności z dostosowaniem się do coraz ostrzejszych wymogów prawa środowiskowego. Aprobuje się jako dopuszczalny mechanizm *ekologicznych programów dostosowawczych*, którego odwzorowanie w wymogach normy prezentuje rysunek 1.

MECHANIZM TWORZENIA EKOLOGICZNEGO PROGRAMU DOSTOSAWCZEGO

Rysunek 1. Rozwiązywanie trwałych niezgodności prawnych przedsiębiorstwa w Systemie Zarządzania Środowiskowego

Przykład właściwego zastosowania ekologicznego programu dostosowawczego:

W wyniku zmian prawa środowiskowego dotyczącego emisji z dużych (o mocy cieplnej ponad 500 kWt) obiektów energetycznego spalania paliw, w tym zaostreżenia wymogów dotyczących zorganizowanej emisji SO₂ i NO_x większość polskich elektrociepłowni i elektrowni zmuszona została do zmodernizowania samego procesu spalania, a ponieważ proces modernizacji jest wyjątkowo kosztowny jego realizacja przebiega w ramach programu dostosowawczego. I tak w jednej z elektrociepłowni do 2001 roku nastąpi wymiana palników na nisko emisyjne i alternatywnie zamiana paliwa na węgiel zawierający poniżej 0,3% siarki lub montaż instalacji odsiarczania spalin przy zachowaniu paliwa o dotychczasowej charakterystyce jakościowej, w tym zawartości siarki nie wyższej niż 0,7%.

Przykład niezastosowania ekologicznego programu dostosowawczego, w sytuacji, gdy jego zastosowanie byłoby właściwym instrumentem zarządczym prowadzącym do uzyskania zgodności z wymaganiami przepisów:

Typową niezgodnością w tym obszarze będzie np. 2-krotne przekroczenie dozwolonego stężenia metali ciężkich w ściekach odprowadzanych z procesu oczyszczania ścieków galwanizerskich i brak odpowiedniego programu dostosowawczego zaaprobowanego przez organ administracji publicznej regulujący dane zagadnienie (np. wojewoda, starosta) oraz przed organ kontrolny (np. inspekcję ochrony środowiska).

W sytuacji istnienia programów dostosowawczych jednostka certyfikująca wydająca akredytowany certyfikat powinna sprawdzić dokładnie, czy organizacja realizuje swój program, a jeżeli rejestruje w nim jakieś opóźnienia lub zmiany, czy może przedłożyć uzgodnienia z upoważnionym przedstawicielem organu administracji publicznej.

Pętla 4.5.2, 4.5.4 i 4.6: niezgodność - działania korygujące - audit - przegląd

Innym mechanizmem, który powinien być uruchomiony w systemie dla zapewnienia zgodności z prawem środowiskowym danego kraju jest pętla wiążąca następujące punkty normy:

4.5.2. *Niezgodności oraz działania korygujące i zapobiegawcze*

4.5.4. *Audit systemu zarządzania środowiskowego*

4.6. *Przegląd wykonywany przez kierownictwo*

!!!!!!TUTAJ JEST OBRAZEK Z PĘTLĄ!!!!!! ALBO I NIE, BO ON NIEWIELE WNOSI!!!!

Mechanizm ten funkcjonuje w następujący sposób:

4.5.2. Niezgodności oraz działania korygujące i zapobiegawcze

Organizacja definiuje niezgodność np. z wymogami wynikającymi wprost z przepisów prawa, wynikającymi z decyzji organów administracji publicznej i umów obejmujących jakość odprowadzanych do kanalizacji ścieków przemysłowych jako niezgodność systemową. Niezgodności systemowe podzielone są na duże i małe. Dużymi niezgodnościami dotyczącymi obszaru prawnego są np. trwale powtarzające się przekroczenia parametrów jakościowych i ilościowych ścieków, emisji do powietrza, odpadów albo inaczej mówiąc trend w SZŚ, który wiąże się z niezgodnością z prawem. Za ich rozwiązywanie odpowiada kadra kierownicza lub prezes firmy.

4.5.4. Audit systemu zarządzania środowiskowego

Program i procedury auditów wewnętrznych uzależniają zarówno częstotliwość auditów jak i ich zakres od wagi środowiskowej auditowanego obszaru i wyników poprzednich auditów.

Toteż firma częściej audituje np. oczyszczalnię ścieków niż biura, a także intensyfikuje audity w przypadku stwierdzenia niezgodności prawnej lub na tych obszarach, na których obserwuje się dużą ilość niezgodności dotyczących zagrożeń środowiskowych, np. nieuporządkowany obszar magazynów odpadów niebezpiecznych. W przypadku np. oczyszczalni ścieków poszukując przyczyn niezgodności prawnych zauważa, że źródłem przekraczania poziomu jednej z form azotu są typowe procesy technologiczne, których firma na tym etapie rozwoju technologicznego, nie jest w stanie zmienić. Niezgodność prawną można będzie usunąć poprzez rozbudowanie procesu oczyszczania, ale proces ten jest kosztowny i wymaga długiego czasu. Toteż decyzję dotyczącą dalszego sposobu działania może podjąć tylko najwyższe kierownictwo. Przykładem formularza protokołu z auditu wewnętrznego, w którym widoczny jest nacisk na zagrożenia środowiskowe, jest fragment dokumentacji zamieszczony poniżej:

Nr protokołu.....	Data.....
Obiekt.....	
Zrealizowany zakres przeglądu:	
1.	
2.	
3.	

4.	
Zagrożenia środowiskowe do usunięcia podczas najbliższego przeglądu środowiskowego:	
1.	
2.	
3.	
Wykonawca	Użytkownik
.....	.....

4.6. Przegląd wykonywany przez kierownictwo

W trakcie *Przeglądów kierowniczych SZŚ* prezes/dyrektor w oparciu o dokumenty podsumowujące przeprowadzone audyty SZŚ, podejmuje decyzję strategiczną dotyczącą sposobu rozwiązania np.:

- trwałego zanieczyszczenia (działaniami firmy w przeszłości) gleby i wód gruntowych;
- przystąpienia do rozbudowy oczyszczalni ścieków w ramach ekologicznego programu dostosowawczego - w tym momencie zaczyna funkcjonować mechanizm omówiony poprzednio.

Mechanizm samokontroli i jego auditowanie przez akredytowane jednostki certyfikacyjne

Wszystkie dobrowolne systemy zarządzania oparte są na istnieniu mechanizmu samokontroli. W obszarze prawnym znaczy to mniej więcej tyle, że o ile organizacja sama wykryje niezgodność prawną i podejmie aktywne działania dla jej usunięcia auditor strony trzeciej nie powinien już podnosić niezgodności.

Następujący typowy przykład ilustruje takie podejście do tego zagadnienia:

Duża firma chemiczna ma w swej decyzji emisyjnej szereg emitorów pomiarowych. Badania emisji substancji organicznych wykazały, że dwa razy miało miejsce przekroczenie poziomu dopuszczalnego.

Organizacja przedstawia w trakcie auditu:

- *albo swoje wystąpienie do administracji o zmianę wartości dopuszczalnej emisji dla badanych substancji, jeśli działania praktyczne nie doprowadziły do zmiany emisji (w tym przypadku należy dysponować wynikami pomiarów potwierdzających nieskuteczność tych działań);*
- *przedstawia wyniki badań zrealizowanych np. po wymianie węgla*

aktywowanego w absorberze substancji organicznych (powinny one potwierdzać zgodność z decyzją).

Mechanizm samokontroli w aspekcie wymagań certyfikacyjnych (wynikających nie tylko z ISO 14001, ale i z wymagań akredytacyjnych) dotyczy jednakże na tyle ważnego dla polskich przedsiębiorstw problemu, że wymaga to bardziej szczegółowego omówienia.

Istnieje szereg wariantów przytoczonej powyżej sytuacji i szereg spodziewanych zachowań akredytowanych organizacji certyfikujących.

WARIANT 1: ORGANIZACJA NIE POSIADA WSZYSTKICH NIEZBĘDNYCH UZGODNIEŃ FORMALNO-PRAWNYCH

Organizacja nie posiada wszystkich niezbędnych uzgodnień formalno-prawnych np. decyzji na odprowadzenie ścieków przemysłowych, decyzji emisyjnej, decyzji odpadowej lub brak jej niezbędnych aktualizacji tych decyzji. Auditor winien zareagować na ten brak już w trakcie analizowania materiałów przed auditem wstępnym (a z pewnością uczyni to na audicie wstępnym) i powiadomić organizację, że brakujące decyzje będą wymagane na audicie certyfikacyjnym. Jeśli firma nie uzyska tych decyzji do okresu auditu certyfikacyjnego ryzykuje dodatkowe koszty związane z koniecznością przeprowadzenia wizyty kontrolnej, w trakcie której auditor dokona przeglądu otrzymanych decyzji i porówna je z wynikami pomiarów.

WARIANT 2: W PEWNYCH OBSZARACH ORGANIZACJA NIE JEST ZGODNA Z WYMAGANIAMI PRAWNYMI

Przypadek 1:

Firma (jak wiele w Polsce) ma kłopoty z osiągnięciem wymaganego poziomu hałasu w porze nocnej. Powodem bezpośrednim jest najczęściej fakt istnienia zabudowy mieszkaniowej na terenach przemysłowych. W Polsce brak jest odpowiedniego uregulowania prawnego, który by uwzględniał takie uwarunkowania (można powiedzieć, że w tabeli dotyczącej dopuszczalnego poziomu hałasu brak jest następującego określenia przeznaczenia terenu: „*tereny zabudowy mieszkaniowej położone na obszarach przemysłowych*” i progu hałasu dla najmniej korzystnej godziny nocnej > 45 dB). Firma monitoruje poziom hałasu na granicy z już istniejącą zabudową i wynegocjowała program dostosowawczy polegający na wytłumieniu hałasu poprzez zmiany w technologii np. prowadzące do stosowania urządzeń emitujących niższe poziomy hałasu oraz stosowanie odpowiednich ekranów wygłuszających. Może też rozważyć inną opcję rozwiązania problemu: wykupienie terenów obejmujących

wymienioną zabudowę, tzn. przesunięcie granicy swego zakładu. W czasie auditu certyfikacyjnego auditor będzie wymagał, aby firma przedstawiła:

- wyniki pomiarów hałasu,
- wiarygodny program dostosowawczy uzgodniony z uprawnionym organem administracji publicznej.

Podczas auditów kontrolnych auditor będzie sprawdzał postępy w realizacji tego programu, a w trakcie ostatniego auditu kontrolnego będzie oczekiwał przedstawienia mu dowodu na osiągnięcie zgodności z prawem do końca okresu ważności certyfikatu, o ile upoważniony organ administracji publicznej nie przedłuży programu dostosowawczego poza okres 3-letni.

Przypadek 2:

Równie częste są kłopoty organizacji związane z przekraczaniem dozwolonego poziomu zanieczyszczeń w ściekach sanitarnych odprowadzanych do kanalizacji eksploatowanych przez spółki wodne lub przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjne.

Najmniej kłopotliwy jest tu przypadek załączania do umowy aneksu zawierającego tzw. „tablicę Mendelejewa” tzn. wymogi monitorowania parametrów, które nie mogą pochodzić ze źródeł ścieków sanitarnych charakterystycznych dla firmy. Ten przypadek wymaga jedynie wynegocjowania zmiany załącznika, co najłatwiej uzyskać poprzez przedstawienie wyników pomiarów tychże ścieków.

Trudniejszy jest przypadek przekraczania wymogów umowy, gdy spółka wodna musi utrzymywać wspomniane parametry na odpowiednim poziomie, bo możliwości oczyszczalni są ograniczone. W tym przypadku albo firma zmuszona zostanie do wybudowania urządzeń podczyszczających (osadnik, neutralizator etc.) albo program rozwoju oczyszczalni miejskiej pozwoli firmie na wcześniejszą zmianę umowy ze spółką w kierunku podniesienia dopuszczalnych parametrów ścieków sanitarnych. Jednakże i w tym przypadku firma będzie musiała przedstawić realne rozwiązanie problemu do końca 3-letniego okresu ważności certyfikatu.

Postępowanie auditora może wydawać się formalistyczne. Przed podjęciem decyzji o ewentualnej rekomendacji SZŚ do certyfikacji musi on jednak mieć uzasadnioną pewność, że system prowadzi do zgodności z prawem. Organizacja powinna więc udowodnić:

- świadomość swoich środowiskowych zobowiązań prawnych, co oznacza, że przynajmniej wystąpiła odpowiednio wcześniej o niezbędne decyzje lub uruchomiła mechanizm programów dostosowawczych;

- zrozumienie wymagań prawa środowiskowego i znajomość poziomu swoich zrzutów do środowiska, bo inaczej odpowiednio wcześniej nie uruchomi mechanizmu korygującego i nie wystąpi o zaakceptowanie programu dostosowawczego.

Dlaczego jednostki certyfikacyjne winny wymagać udokumentowania (pomiarami) zgodności z wymaganiami prawnymi? Gdyż jest to obiektywny dowód, jaki mogą przedstawić jednostkom akredytacyjnym, na praktyczną realizację poprzez SZŚ polityki środowiskowej, w której organizacja działająca zgodnie z certyfikowanym SZŚ deklaruje zobowiązanie do zgodności z wymaganiami prawa środowiskowego. Minimum, to pewność, że akredytowane certyfikaty przyznawane są organizacjom, które prowadzą otwarty dialog z odpowiednimi organami administracji publicznej.

Omówione powyżej zagadnienia wyraźnie wskazują, że akredytowane jednostki certyfikacyjne stosują następujące zasady:

- interpretacja prawa należy do upoważnionych władz administracyjnych, a nie do certyfikatorów, czy też przedsiębiorstw;
- auditor środowiskowy musi znać i rozumieć wymogi prawa środowiskowego kraju, w którym audytuje, aby mieć świadomość, które obszary korzystania ze środowiska wymagają bezwzględnego nadzoru;
- nawet organizacje mające kłopoty z uzyskaniem trwałej zgodności prawnej mogą otrzymać certyfikat, o ile wcześniej zastosują mechanizm samokontroli.

Czego wymaga od firmy norma ISO 14001 w punktach bezpośrednio odnoszących się do zgodności z prawem, czyli 4.3.2 (*Wymagania prawne i inne*) i 4.5.1 (*Monitorowanie i pomiary*)

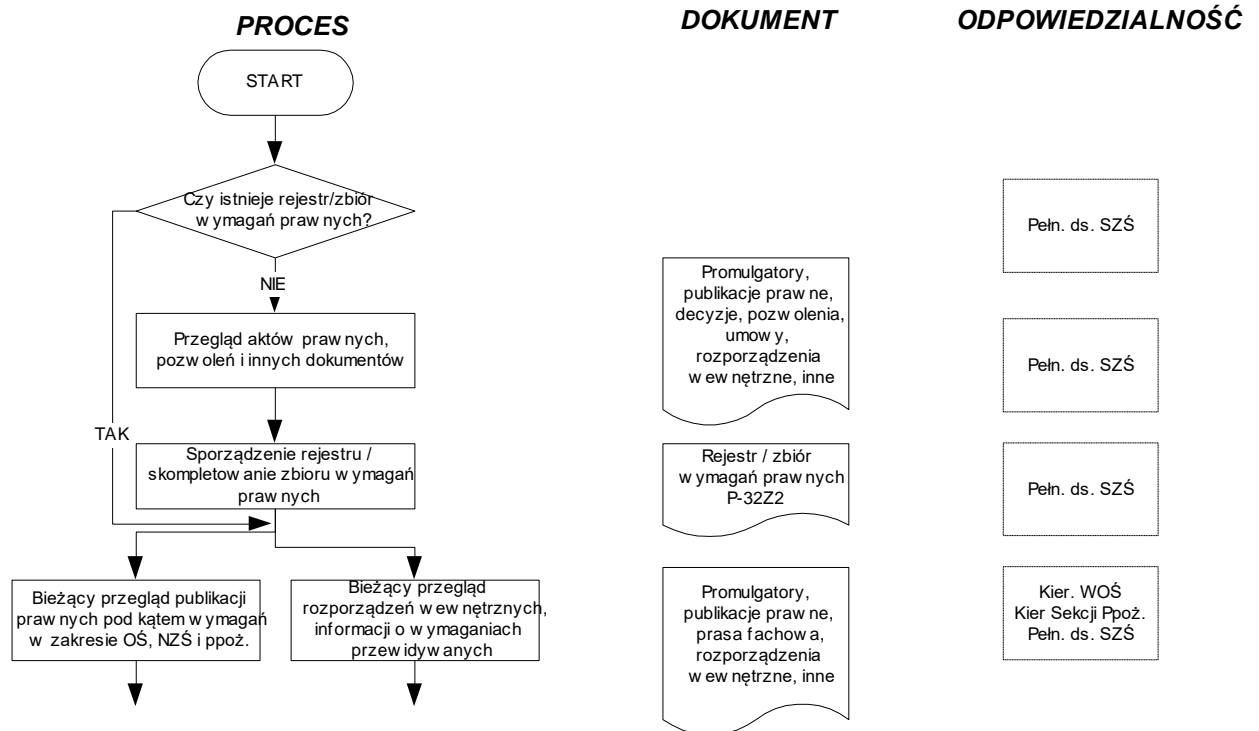
4.3.2. WYMAGANIA PRAWNE I INNE

W omawianym punkcie normy chodzi o to, aby:

- organizacja zidentyfikowała całość swoich **zobowiązań prawnych i innych**,
- rozumiała, co to dla niej oznacza,
- posiadała odpowiednie licencje/pozwolenia środowiskowe,
- stosowała odpowiednie narzędzia umożliwiające jej dostęp do właściwych aktów prawnych, a także
- **aktualizowała** swoje zobowiązania.

Norma nie wymaga od przedsiębiorstwa posiadania **Rejestru Wymagań Prawnych i Innych**, ale trudno sobie wyobrazić, aby - szczególnie w przypadku przedsiębiorstw średnich

i dużych - można było inaczej skutecznie udowodnić realizowanie wymagań normy. Dla przybliżenia organizacjom prawidłowego sposobu postępowania na rysunku 2 zamieszczamy fragment typowego schematu postępowania w procesie identyfikacji i aktualizacji wymogów prawnych i innych.

Rys.2 . Początkowa faza schematu postępowania w procesie identyfikowania i aktualizowania zobowiązań prawnych i innych organizacji

4.5.1. MONITOROWANIE I POMIARY

Emisje zanieczyszczeń i odpadów do poszczególnych obszarów środowiska winny być określone w sposób parametryczny wszędzie tam, gdzie istniejące metody poboru, przygotowania i analizy prób na to pozwalają. Ten punkt normy łączy się z punktem 4.3.2 - norma wymaga, aby organizacja posiadała procedurę, która między innymi, pozwala na **monitorowanie i ocenę zgodności z wymaganiami prawnymi**. Większość przedsiębiorstw w Polsce zdaje sobie sprawę ze swoich zobowiązań w tym obszarze niemniej uporządkowania wymaga **metodyka oceny realizacji tych zobowiązań**, co sprowadza się przede wszystkim do następujących działań:

- zrozumienia definicji monitoringu, często utożsamianego z pomiarami,
- określenia schematu postępowania, w tym odpowiedzialności,
- opracowania rejestru monitorowania.

Poniżej zamieszczono wybrane przykłady ilustrujące praktyczne rozwiązania stosowane przez przedsiębiorstwa.

Monitorowanie	<i>ciągły proces polegający na kontroli wielkości monitorowanej, wykonywany w określonych odstępach czasu, w celu sprawdzenia jej zgodności w wymaganiach oraz śledzenia zachodzących zmian. Monitorowanie parametrów środowiskowych może być realizowane poprzez wykonywanie bezpośredniego pomiaru, ocenę jakościową lub w sposób pośredni, np. poprzez przeprowadzenie odpowiednich obliczeń.</i>
Pomiar	<i>jednorazowe dokonanie czynności pomiarowej.</i>

Fragmety Centralnego Rejestru Monitorowania:

Nr 1 EMISJA DO POWIETRZA

L.p.	Emitor Nr	Monitorowany czynnik	Emisja dopuszczalna kg/h/t/rok	Ilość pomiarów w roku	Wynik pomiarów/ Nr raportu	Data	Urządzenie redukujące	Zgodność z wymogami prawa

Nr 2 ŚCIEKI PRZEMYSŁOWE/WODY OPADOWE

L.p.	Miejsce poboru prób	Oznaczone czynniki/ Normy mg/l	Data poboru próby	Nr analizy/data	Wynik analizy mg/l	Zgodność z wymogami prawa

Nr 3 WODA STUDZIENNA

L.p.	Nr studni	Pozwolenie wodno-prawne	Ilość pobieranej wody	Data	Zgodność z wymogami prawa

Zasady postępowania BVQI w trakcie certyfikacji

Do poprawnego działania firm certyfikujących w obszarze tak trudnym jak zgodność z prawem środowiskowym danego kraju konieczne jest stworzenie jasnych zasad postępowania. Działania BVQI oparte są na następujących zasadach:

1. Za utrzymanie i ocenę zgodności prawnej odpowiedzialna jest organizacja działająca zgodnie z certyfikowanym SZŚ; BVQI winno ograniczyć się do metody sprawdzania poprzez próbkowanie, czy elementy SZŚ zapewniają stałe utrzymanie zgodności.
2. O ile w trakcie auditu auditor stwierdzi brak zgodności z prawem **musi**:
  - podnieść niezgodność i przedstawić ją organizacji;
  - auditor wiodący winien sprawdzić, czy organizacja podjęła właściwe działania korygujące; jeżeli nie jest pewien, czy dzięki temu działaniu organizacja tę zgodność osiągnie i utrzyma **nie wolno mu rekomendować SZŚ w organizacji do certyfikacji**.
3. Akcja korekcyjna dotycząca osiągnięcia zgodności z prawem może przybrać formę programu dostosowawczego, w którym sprecyzowano termin, środki i narzędzia, jak również działań badawczo-rozwojowych, które do tej zgodności doprowadzą.

Zakończenie

Zamiast wniosków pragniemy przekazać Czytelnikom przykłady niezgodności prawnych zaobserwowanych w trakcie auditów na zgodność SZŚ organizacji z wymogami normy ISO 14001. Niezgodności te podzielono na 4 grupy.

- I grupa: Niedotrzymywanie wymogów zapisanych w decyzjach/brak wymaganych decyzji.
- II grupa: Niezgodności związane z niepełną identyfikacją wymagań prawnych i innych.
- III grupa: Niezgodności związane z monitorowaniem realizacji zobowiązań prawnych i innych.
- IV grupa - uzupełniająca: Sytuacje osiągania zrzutów na poziomie określonym decyzjami.

I grupa - Niedotrzymywanie wymogów zapisanych w decyzjach/brak wymaganych decyzji

Niedotrzymywanie wymogów zapisanych w decyzjach:

- Przedsiębiorstwo jest niezgodne z wymaganiami decyzji dotyczącej hałasu - przekracza dopuszczalny poziom hałasu w porze nocnej - w momencie auditu brak jest dowodów na podjęcie działań ukierunkowanych na rozwiązanie problemu.
- Skład ścieków sanitarnych nie spełnia wymagań określonych w umowie Przedsiębiorstwa z przedsiębiorstwem komunalnym odbierającym te ścieki. Przedsiębiorstwo tłumaczy tę sytuację złym stanem starej kanalizacji (odziedziczonej po poprzedniku prawnym) i płaci kary za przekroczenia.
- W I kwartale roku ilość olejów przepracowanych przekroczyła ilość roczną dozwoloną dla Przedsiębiorstwa na mocy decyzji o wytwarzaniu odpadów.
- Przedsiębiorstwo uzyskało decyzję na odprowadzanie ścieków, których skład określony został zgodnie z załącznikiem nr 2 do rozporządzenia MOŚZNiL z 5.11.91. Poziom chlorków, określony tym załącznikiem, jest dla Przedsiębiorstwa niemożliwy do dotrzymania. Przedsiębiorstwo odwołało się od decyzji (którą pierwotnie zaakceptowało), ale w momencie auditu problem pozostawał nierozstrzygnięty.

Brak wymaganych decyzji:

- W trakcie Auditu Wstępnego Przedsiębiorstwo nie ma decyzji na odprowadzanie ścieków przemysłowych. Przez dłuższy okres czasu Przedsiębiorstwo nie występowało o tę decyzję, gdyż było świadome niemożności dotrzymania wymagań dotyczących dopuszczalnego stężenia jednego z metali ciężkich. O decyzję wystąpiono tuż przed auditem po dokonaniu inwestycji ograniczającej nadmierne stężenie. Posiadanie tej decyzji będzie wymagane w trakcie Audit Certyfikacyjnego.
- Przedsiębiorstwo występujące o certyfikat ISO 14001 stanowi fragment starej struktury. Dla starej struktury organizacyjnej istnieje zatwierdzony „*Plan postępowania na wypadek pożaru i innego miejscowego zagrożenia*”. Brak jest aktualnego i zatwierzonego takiego planu dla Przedsiębiorstwa.
- W operacji ochrony powietrza Przedsiębiorstwo nie ujęło wszystkich źródeł emisji, w konsekwencji istnieją emitery technologiczne, na które brak decyzji o dopuszczalnej emisji.

II grupa - Niezgodności związane z niepełną identyfikacją wymagań prawnych i innych

1. W procedurze 4.3.2 Przedsiębiorstwo **nie zdefiniowało**, co rozumie pod pojęciem „wymagania prawne”. W konsekwencji rejestr tych wymagań nie zawiera umów cywilno-prawnych związanych z generowaniem zagrożeń środowiskowych, takich jak:

umowy na pobór wody i/lub odprowadzanie ścieków, umowy na utylizację/wywóz odpadów, zalecenia pokontrolne WIOŚ. **Częstym błędem jest pomijanie w rejestrze wymagań prawnych obszaru gotowości na awarie.** Brak definicji „Prawa Środowiskowego” uniemożliwia firmie odniesienie się do zobowiązań środowiskowych zawartych w ustawach i rozporządzeniach innych niż wydane przez ministra odpowiedzialnego za sprawy ochrony środowiska. Typowa jest na przykład następująca sytuacja: *Dokumentacja systemowa, w tym Rejestr Uregulowań nie zawiera odniesienia do wymogów środowiskowych zawartych w aktach prawnych około-środowiskowych, mimo że organizacja w pełni rozumie i stosuje wymogi Ustawy o Dozorze Technicznym, w tym zobowiązania dotyczące posiadania szczelnych zbiorników bezciśnieniowych zawierających substancje żrące i trujące.*

2. Procedura 4.3.2. z reguły dobrze opisuje sposób identyfikacji i dostępu do wymagań prawnych (np. prenumerata Dziennika Ustaw i Monitora Polskiego, programy typu LEX), a zupełnie pomija sposób identyfikacji wymagań innych. Często jest to związane z **brakiem zdefiniowania**, co Przedsiębiorstwo rozumie pod pojęciem „wymagania inne”. W konsekwencji rejestry wymagań innych nie zawierają np. wymagań korporacji, zarządzeń wewnętrznych, wymagań branżowych - choć ich wymogi są realizowane.
3. **Rejestr wymagań prawnych często nie jest uaktualniony** - zawiera albo nieaktualne wersje rozporządzeń albo nie zawiera nowo wprowadzonych wymagań (szybko zmieniające się prawo środowiskowe w Polsce nastęrcza przedsiębiorstwom trudności w spełnieniu wymogów punktu 4.3.2 normy).

III grupa - Niezgodności związane z monitorowaniem realizacji zobowiązań prawnych i innych

1. Bardzo często przedsiębiorstwa **monitorują w sposób wybiórczy ocenę zgodności z uregulowaniami prawnymi.** W konsekwencji nie są w stanie udowodnić zgodności z prawem we wszystkich obszarach zrzutów do środowiska:
  - Przedsiębiorstwo nie monitoruje stężenia fenoli lotnych w ściekach sanitarnych określonego prawomocną decyzją.
  - Przedsiębiorstwo w ogóle nie monitoruje składu ścieków odprowadzanych na podstawie decyzji z terenu parkingu.
  - Przedsiębiorstwo podpisało umowę na wywóz szlamu odpadowego, w której zawarte są wymagania dotyczące jakości szlamu (pH, BZT₅, części nierozpuszczalne). Brak wyników analizy szlamu.

- Przedsiębiorstwo uzyskało decyzję na odprowadzanie ścieków i wód opadowych, których skład określony został zgodnie z załącznikiem nr 2 do rozporządzenia MOŚZNiL z 5.11.91. Wymieniona decyzja zobowiązuje Przedsiębiorstwo do prowadzenia badań odprowadzanych ścieków i wód opadowych minimum 1 raz na rok. Przedsiębiorstwo prowadzi badania co najmniej 1 raz na miesiąc, ale w zakresie „okrojonym” w stosunku do decyzji tj. bada pH, zawiesinę, BZT₅, ChZT, chlorki i siarczany. Brak pełnej analizy.
- Sytuacja dotycząca szeregu przedsiębiorstw, które podpisują umowy na odbiór ścieków sanitarnych. Umowy te zobowiązują producenta ścieków do przekazywania ścieków o składzie określonym standardową tabelą (która jest załącznikiem do umowy). Przedsiębiorstwa monitorują odprowadzane ścieki jedynie w ograniczonym zakresie (temperatura, pH, zawiesina, ChZT, chlorki) - pozostałe parametry nie są mierzone, gdyż albo analizy są bardzo kosztowne albo przedsiębiorstwa uznają, że w ich ściekach te składniki w ogóle nie występują.
- Decyzja o dopuszczalnej emisji obejmuje ponad 50 emitorów i zobowiązuje Przedsiębiorstwo do wykonywania pomiarów na wszystkich wymienionych w decyzji emitorach z określoną dla nich częstotliwością. Przedsiębiorstwo prowadzi nakazane pomiary dla około połowy emitorów, dla części - monitoring wybiórczy, pozostałe emitery nie są monitorowane.

Częstotliwość okresowej oceny zgodności z uregulowaniami prawnymi jest niewystarczająca dla udowodnienia tej zgodności:

- Przedsiębiorstwo dokonało analizy emisji z kotłowni w momencie oddania jej do eksploatacji i dysponuje jednostkowym wynikiem pomiaru stężeń (w dodatku uzyskane wyniki są w jednostkach innych niż określone w decyzji o dopuszczalnej emisji, a Przedsiębiorstwo nie zna przelicznika jednostek). W tym przypadku prawo nakazuje minimalną częstotliwość pomiaru emisji 2 razy w roku.
- Przedsiębiorstwo uzyskało nową decyzję dotyczącą emisji pyłu i metali ciężkich, ustaliło częstotliwość jej pomiaru na 1 raz na 6 miesięcy. W momencie auditu Przedsiębiorstwo nie dysponuje żadnym wynikiem pomiaru tłumacząc się tym, że półrocze, w którym należy dokonać pomiaru, jeszcze nie minęło.
- Przedsiębiorstwo ustaliło częstotliwość monitorowania emisji pyłu, NO_x i CO na 1 raz na 8 lat motywując to faktem niezmiennej technologii. Prawo kraju, na terenie którego zlokalizowane jest Przedsiębiorstwo, nakazuje pomiary emisji tylko w przypadku

zmian technologii lub warunków prowadzenia procesu. W momencie auditu przedsiębiorstwo dysponowało jednostkowymi wynikami pomiarów sprzed 2 lat.

Grupa IV - uzupełniająca - sytuacje osiągnięcia zrzutów na poziomie określonym decyzjami

- Pomiary wskazują, że stężenie fluorków w ściekach opuszczających oczyszczalnię jest równe stężeniu określonym decyzją. W tej sytuacji Przedsiębiorstwo ryzykuje przekroczenie tego limitu przy najmniejszym uchybieniu w sterowaniu operacyjnym - brak reakcji ze strony Przedsiębiorstwa nakierowanej na poszukiwanie możliwości ograniczenia zrzutu poniżej limitu.
- Emisja pyłu, po urządzeniu odpylającym osiągnęła poziom 2,92 kg/h, przy dozwolonym 3,2 kg/h - brak reakcji organizacji na ewentualne ryzyko przekroczenia emisji, mimo że urządzenie odpylające wykazuje sprawność 63% (nominalna 99%), co w praktyce oznacza, że połowa worków filtracyjnych nadaje się do wymiany.

Dla zilustrowania typowej formy zapisu niezgodności w punkcie 4.3.2, 4.5.1 oraz 4.5.2 prezentujemy jej modele.

***Dr inż. Aleksandra Żelechowska,**
Wiodący Auditor SZŚ IRCA nr G 000001
Mgr inż. Grażyna Miller,
Wiodący Auditor SZŚ IRCA nr G 000290
BVQI Polska*

Raport Niezgodności

Auditowany: OLEJOPOL SA					
Wydział: Dział Systemów Zarządzania			Raport Nr: APZ/01		
Data: 31/10/2001		Norma / ISO 14 001; punkt 4.3.2		Auditor: A. Żelechowska	
<u>Duża</u>	Mała	Uwaga	Procedura POO32	Przedstawiciel: M. Zieleniewski	
Opis Niezgodności:					
<p>Organizacja nie zakończyła procesu identyfikacji swych zobowiązań prawnych, bowiem w przedstawionym Rejestrze Zobowiązań Prawnych i Innych zabrakło następujących grup:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Decyzje obejmujące emisje zanieczyszczeń do poszczególnych komponentów środowiskowych; np. decyzja odpadowa; 2. Umowy handlowe obejmujące obszary odpowiedzialności środowiskowej np. umowa z odbiorcą ścieków sanitarnych; 3. Zarządzenia wewnętrzne, np. Zarządzenie wewnętrzne o wdrażaniu zobowiązania do objęcia nadzorem UDT zbiorników z substancjami trującymi i żrącymi <p>Procedura POO32 jest nieoperacyjna, bowiem:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nie podaje ścieżki komunikowania specyficznych uregulowań prawnych poszczególnym kierownikom wydziałów; 2. Nie zawiera mechanizmu zarządzania zmianami w przypadku zmiany procesów (w tym inwestycji) oraz obowiązującego prawa. 					
Komentarz Auditora:					
W procedurze brak jest jednoznacznej definicji „Prawa”, a jest to podstawowy filtr wyboru znaczenia aspektów organizacji, co sugeruje dowolność ich wyboru.					
Proponowany termin zakończenia działań naprawczych		Faktyczny termin zakończenia działań naprawczych		Podpis Przedstawiciela Organizacji	
Raport z usuwania niezgodności (wypełnia certyfikator)					
Akceptacja	Tak	Nie	Zmiana klasyfikacji niezgodności	Tak	Nie
Komentarz obejmujący wykonane działania naprawcze oraz zalecenia działań kontrolnych w trakcie auditu sprawdzającego					
Auditor:			Podpis		Data

Raport Niezgodności

Auditowany: CHEMIA SA					
Wydział: Dział Systemów Zarządzania			Raport Nr: APZ/02		
Data: 12/10/2001		Norma / ISO 14 001; punkt 4.5.1		Auditor: A. Żelechowska	
Duża	Mała	Uwaga	Procedura N.D.	Przedstawiciel: M. Zieleniewski	
<p>Opis Niezgodności:</p> <p>Organizacja nie była w stanie udowodnić zgodności z wymogami prawnymi bo np.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nie posiadała pomiarów składu chemicznego pyłu w zakresie metali - czego wymaga punkt II decyzji ŚR-III/1002/2200 2. Nie przedłożyła informacji o realizacji zadań z zakresu Programu Dostosowawczego*. <p>Przyrząd pomiarowy stosowany do pomiarów emisji ** nie posiada aktualnego atestu legalizacji (ostatni atest luty 98)</p>					
<p>Komentarz Auditora:</p> <p>*brak raportu z lipca 2000</p> <p>**Model Quintox F-my Kane-May</p>					
Działania Naprawcze (wypełnia Klient)					
Proponowany termin zakończenia działań naprawczych		Faktyczny termin zakończenia działań naprawczych		Podpis Przedstawiciela Organizacji	
Raport z usuwania niezgodności (wypełnia certyfikator)					
Akceptacja	Tak	Nie	Zmiana klasyfikacji niezgodności	Tak	Nie
Komentarz obejmujący wykonane działania naprawcze oraz zalecenia działań kontrolnych w trakcie auditu sprawdzającego					
Auditor:		Podpis		Data	

Raport Niezgodności

Auditowany: CHEMIA SA					
Wydział: Dział Systemów Zarządzania			Raport Nr: APZ/03		
Data: 12/10/2001		Norma / ISO 14 001; punkt 4.5.2		Auditor: A. Żelechowska	
<u>Duża</u>	Mała	Uwaga	Procedura N.D.		Przedstawiciel: M. Zieleniewski
Opis Niezgodności:					
<p>Organizacja nie była w stanie przedstawić obiektywnych dowodów realizowania działań prewencyjnych obejmujących zapobieganie przekroczeniu poziomu oddziaływań środowiskowych dopuszczonemu przez prawo, bowiem urządzenie redukujące emisję pyłów o sprawności wymaganej 99,0% a faktycznej 79% nie zostało włączone w proces naprawczy mimo, że emisja zmierzona osiągnęła 4,7 kg/h przy dopuszczalnej 4,8 kg/h</p>					
Komentarz Auditora:					
Działania Naprawcze (wypełnia Klient)					
Wymienić worki. Zbadać skuteczność tej operacji poprzez dokonanie pomiarów emisji pyłu. W przypadku gdyby w/w działania okazały się niewystarczające dokonać powołania Komisji celem ustalenia właściwych przyczyn nieprawidłowości pracy urządzenia odpylającego na podstawie przeglądu całej instalacji. Wnioski z pracy w/w Komisji wykorzystać w przyszłości do realizacji planu poprawy skuteczności pracy całego obszaru odpylanego.					
Proponowany termin zakończenia działań naprawczych		Faktyczny termin zakończenia działań naprawczych		Podpis Przedstawiciela Organizacji	
Raport z usuwania niezgodności (wypełnia certyfikator)					
Akceptacja	Tak	Nie	Zmiana klasyfikacji niezgodności	Tak	Nie
Komentarz obejmujący wykonane działania naprawcze oraz zalecenia działań kontrolnych w trakcie auditu sprawdzającego					
Organizacja dostarczyła następujące dokumenty potwierdzające dokonanie akcji naprawczej:					
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kopie z książki pomiarów emisji / 2 wyniki 4,0 kg/h & 5,0 kg/h / średnia 4,5 2. Polecenie służbowe nr 5/2001 obejmujące konieczność przeglądu i naprawy instalacji odpylającej 3. Program działań praktycznych, uwierzytelniony protokołem z Przeglądu Instalacji, zawierającym harmonogram rzeczowy i czasowy działań naprawczych / wymiana elementów urządzenia oraz tkaniny filtracyjnej 					
W trakcie auditu kontrolnego należy sprawdzić:					
<ul style="list-style-type: none"> • Realizację Harmonogramu • Sprawność instalacji wyrażoną wynikami emisji pyłu 					
Auditor:		Podpis		Data	